

autor | MARTA STACHOVÁ
foto | z archívu autora

Krásny bratislavský barokový palác, ktorý je dnes prezidentskou rezidenciou, si dal postaviť v roku 1760 gróf Anton Grassalkovich. On sám tu príliš dlho nepobudol. V priebehu času sa striedali majitelia, menilo sa využitie paláca.

ARCİKŇAZNÁ IZABELLA OBLEČENÁ VO VYŠÍVANEJ BLÚZKE S DCÉRAMI ISABELLOU A GABRIELLOU (BRATISLAVA, OKOLO ROKU 1896)

Izabella – svieži duch v starom paláci

V 80. rokoch 19. storočia sa do Grassalkovichovho paláca nasťahoval so svojou rodinou arciknieža Frídriech, ktorý sa stal v Bratislave veliteľom 5. armádneho zboru. Z habsburského manželského páru bola rozhodne zaujímavejšia jeho ženská polovička – Izabella (1856 – 1931) z vestfálskej kniežacej rodiny Croy-Dülmen. Nielen preto, že bola matkou ôsmych dcér a vytúženého syna Albrechta. Izabella bola šarmantná, energická a cieľavedomá dáma s výbornými organizačnými aj obchodnými schopnosťami. Mala mnoho záľub, z ktorých neboli všetky pre ženu jej spoločenského postavenia úplne bežné: holdovala poľovačkám, mala rada tenis, hrala na cimbale, ovládala rôzne ručné práce.

Z Izabellinho naturelu bolo v podstate prirodzené, že jej obdiv k ľudovým výšivkám z okolia Bratislavy neostal len v rovine nadšenia. Pohotovo iniciovala založenie ženského spolku, ktorý už roku 1895 zaregistrovali v Obchodnej a priemyselnej komore ako *Pozsony és vidéke himző háziiparának támogatósára alakult nőegyesület* alebo *Frauen-Verein zur Unterstützung der Stickerei Hausindustrie in Pressburg und Umgebung*. Spolok dostal meno po svojej patrónke – Izabella. Podľa stanov bolo jeho úlohou podporovanie „domáceho vyšivačského priemyslu“, a to vyšívanie zlatom, striebrom, hodvábom a bavlnou. Osobitnú časť jeho práce tvorila príprava textílií pre cirkevné potreby (omšové rúcha a oltárne prikrývky), podstatou však boli bytové textílie a najmä oblečenie

pre dámy a deti, samozrejme, všetko zdobené výšivkami. Návrhárky spolku čerpali hlavne z domácich zdrojov ľudovej tvorby, no adekvátne zohľadňovali aj nové výtvarné prúdy – secesiu a art deco. Spolok mal dobrý odbyť svojej produkcie, jeho návrhy a realizácie žali úspechy na domácich i zahraničných výstavách, na svetovej výstave v Paríži z roku 1900 mu udelili Grand Prix. Úspechy určite súviseli aj s výbornou reklamou – patrónka spolku a jej dcéry nosili odevy navrhnuté a vyrobené v bratislavskom spolku. Svedčia o tom, okrem iného, fotografie, ktorých autorkou bola samotná Izabella. Činnosť spolku priblížila súčasnej verejnosti výborná výstava *V spolku Izabella striebrom, zlatom šili...*, ktorú si mohli návštevníci pozrieť na prelome rokov 2000/2001 v priestoroch SNM na Bratislavskom hrade (iniciovala ju E. Cisárová-Mináriková).

FOTOGRAFOVANIE PATRILO K OBLÚBENÝM, I KEĎ NIE NAJLACNEJŠÍM ZÁLUBÁM ARCİKŇAZNEJ. NEZNÁMY FOTOGRAF ZACHYTL IZABELLU, AKO FOTÍ DETI SVOJHO BRATA.

Historický kalendár 2007

december

30. výročie – pápež Pavol VI. zriadil samostatnú Slovenskú cirkevnú provinciu (30. 12. 1977)

55. výročie – v Prahe bol popravený politik, publicista a právnik Vladimír Clementis (20. 9. 1902 – 3. 12. 1952)

65. výročie – v Zürichu zomrel fyzik a konštruktér turbín Aurel Stodola (11. 5. 1859 – 25. 12. 1942), rodák z Liptovského Mikuláša

70. výročie – zomrel Erich Ludendorff, nemecký vojak a politik (9. 4. 1865 – 20. 12. 1937), jeden z najvýraznejších generálov prvej svetovej vojny, spolu s poľným maršalom Paulom von Hindenburgom nazývaný „hrdina od Tannenbergu“

160. výročie – v Bratislave na uhorskom sneme odznela Štúrova reč za zrušenie poddanstva (21. 12. 1847). Uhorský snem napokon prijal zákon o zrušení poddanstva v marci 1848.

160. výročie – medzi Bratislavou a Viedňou uviedli do prevádzky prvé telegrafické spojenie v celom Uhorsku (27. 12. 1847)

170. výročie – narodila sa bavorská princezná Alžbeta z dynastie Wittelsbachovcov (24. 12. 1837 – 10. 9. 1898), manželka cisára Františka Jozefa I., prezývaná Sisi. Tragicky zahynula vo Švajčiarsku na následky atentátu.

210. výročie – narodil sa Heinrich Heine (13. 12. 1797 – 17. 2. 1856), nemecký básnik a prozaik, predstaviteľ romantizmu. Po smrti J. W. Goetheho, najvýraznejšia osobnosť nemeckej literatúry.

220. výročie – narodil sa Jan Evangelista Purkyně (18. 12. 1787 – 28. 7. 1869), český fyziológ, lekár a biológ. Mimoriadny význam majú jeho výskumy z oblasti bunkových štruktúr.

320. výročie – v bratislavskom Dóme sv. Martina korunovali Jozefa I. za uhorského kráľa (9. 12. 1687). Mal iba 9 rokov, preto bol najprv birmovaný, čím sa stal plnoletý, a jeho otec kráľ Leopold I. ho mohol pasovať za rytiera Zlatej ostrohy.

460. výročie – zomrel Hernán Cortés (1485 – 2. 12. 1547), španielsky vojak a dobyvateľ. Viedol výpravu, ktorá v roku 1521 zničila Aztécku ríšu.

570. výročie – v Znojme zomrel Žigmund Luxemburský (1368 – 9. 12. 1437), nemecký cisár, uhorský a český kráľ, posledný mužský potomok dynastie

595. výročie – uhorský kráľ Žigmund Luxemburský dal do zálohu poľskému kráľovi Vladislavovi Jagelonskému Starú Lubovňu, Podolíneč a Hniezdne spolu s 13 spišskými mestami (8. 12. 1412). Záloh trval 360 rokov a mestá boli vrátené až za vlády Márie Terézie.

Ďalšou neobvyklou záľubou arcivojvodkyne bolo fotografovanie. I keď technológia fotografie koncom 19. storočia dosiahla úroveň, ktorá jej už umožnila pretrhnúť úzky kruh profesionálov, amatérsky sa jej viac-menej mohli venovať iba solventní nadšenci. Izabella si prácu s fotoaparátom osvojila rýchlo a dobre. Jej snímky odrážajú záujem o všetko, čo sa okolo nej dialo. Mnohé sú z prostredia rodinných majetkov nachádzajúcich sa v rôznych častiach Rakúsko-Uhorska (Bilje, Magyaróvár, Topolovac, Víglaš atď.). Sú na nich zachytené krásne prírodné scenérie v rôznych ročných obdobiach, pre etnografov majú nesmiernu cenu snímky dokumentujúce prácu, zvyky a oblečenie ľudí z obrovských veľkostatkov. Samozrejme, že arcivojvodkyňa najčastejšie fotografovala členov svojej rodiny. Zvečňovala ich v prirodzených i menej či viac aranžovaných situáciách. Tieto snímky bližších aj vzdialenejších príbuzných sú svojím spôsobom akýmsi sociografickým prierezom života vtedajšej najvyššej spoločnosti.

Fotografovanie a najmä spracovávanie snímok bolo začiatkom 20. storočia pre jedného človeka dosť ťažko zvládnuteľné. Veľa nasvedčuje tomu, že Izabella spolupracovala s Gyulom Jelfym, jedným z prvých reportážnych fotografov v Uhorsku. Jelfy často fotografoval bratislavskú vetvu Habsburgovcov, profe-

ARCIVOJVODA ALBRECHT, JEDINÝ SYN FRIDRICH A IZABELLY, OBLEČENÝ V LUDOVOM KROJI (BRATISLAVA, 1899). MNOHO IZABELLINÝCH FOTOGRAFIÍ ZOBRAZUJE PRÁVE ALBRECHTA, KTORÝ BOL V CENTRE POZORNOSTI OD SVOJHO NARODENIA. FOTOGRAFIE HO ČASTO ZACHYŤAVAJÚ V RÔZNYCH KROJOCH A UNIFORMÁCH.

sionálne sa pohyboval na podujatiach organizovaných Izabellou. Pracoval pre *Vasárnapi Újság*, kde napokon uverejňovali aj Izabelline fotografie. Izabelline snímky nájdeme aj v dobových časopisoch *Az amatőr*, *A Fény*, *Fotográfia*, *Szalon Újság*. Najneskôr od roku 1904 sa takmer pravidelne zúčastňovala na rôznych fotoamatérskych podujatiach. V roku 1908 ocenili Izabelline práce na Krajinskej výstave umenia a vedy zlatou medailou. Jej fotografickú činnosť možno sledovať ešte niekoľko rokov.

Fotografické snímky Izabelliny Habsburskej spolu so snímkami jej dvoch dcér a niektorých ďalších členov najbližšej rodiny tvoria dovedna vyše trojtisícovú kolekciu v zbierkach Maďarského národného múzea v Budapešti (veľká časť má podobu negatívnych sklenených dosiek). Najmä snímky týkajúce sa územia Slovenska vybrali komisárky Beatrix Lengyel a Judita Csáderová na výstavu otvorenú k Mesiacu fotografie 2007. Túto zaujímavú výstavu možno do polovice januára 2008 vidieť v priestoroch Múzea kultúry Maďarov na Slovensku. ➤